

**ASİMETRİK BİR SİYASAL ALAN VE BİR ERKEKLİK
ASİMETRİSİ OLARAK DEFİNECİLİK**

**TREASURE HUNTING AS AN ASYMMETRIC
POLITICAL FIELD AND AN ASYMMETRY OF
MASCULINITY**

Osman ÖZARSLAN*

ÖZ

Bu çalışmada, arkeoloji saf bir bilim olarak değil, kalkınma projeleri ve ulus inşasının tarih paradigması ile ilişkili oldukça karmaşık bir süreç olarak ele alınmakta, definecilik ise basitçe kriminal bir faaliyet olarak değil, androsentrik bir alan olarak erkekliğin diğer biçimleri ile ilişkili olarak analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda, siyasal alanın ve ‘Devlet Adamları’nın toprak üzerindeki egemenlik kurma biçimleri ile definecilerin bu hegemonya mücadelesine ortak olmak için geliştirdikleri folklorik ve okült pratikler, erkekliğin diğer biçimleri ile ilişkili olarak ele alınmaktadır. Bu ilişki içerisinde “Devlet Adamı” ve defineci, asimetrik olarak birbiriyle ilişkili olarak değerlendirilmekte ve bu ilişkinin izleri mito-poetik, maceracı erkeklik arketipleri aracılığıyla analiz edilmektedir. Çalışma, defineciliği kapitalist krizler, patriyarkal toplumsal yapı ve erkeklik krizinin kesişiminde oluşan telafi edici bir hegemonya pratiği olarak analiz etmektedir. Böylece, hem ulus-devletin geçmişi sahiplenme ve yönetme biçimleri hem de definecinin alternatif tarih ve mülkiyet iddiası, aynı androsentrik sembolik düzenin farklı ölçeklerdeki tezahürleri olarak okunmaktadır. Bu bağlamda çalışma, siyaset ve erkeklik

* Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniv., Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara, Türkiye, osmanozarslan@baskent.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6073-3140>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 01.03.2026
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 11.05.2026

literatüründe ihmal edilmiş bir kesişim alanını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma niteliksel bir saha çalışmasıdır ve yazarın, Burdur-Antalya illerinde yapmış olduğu saha çalışmalarının etnografik verilerine dayanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, Androsentrizm, Definecilik, Arkeoloji, Devlet Adamı.

ABSTRACT

This study approaches archaeology not as a purely scientific discipline, but as a highly complex process linked to development projects and the historical paradigm of nation-building. Treasure hunting is analysed not simply as a criminal activity, but as a homo-social and androcentric field related to other forms of masculinity. In this context, the forms of sovereignty established by the political sphere and “Statesmen” over the land, and the folkloric and occult practices developed by treasure hunters to participate in this hegemonic struggle, are examined in relation to other forms of masculinity. Within this relationship, the ‘Statesman’ and the treasure hunter are evaluated as asymmetrically related to each other, and the traces of this relationship are analysed through mythopoetic, adventurous masculinity archetypes. The study analyses treasure hunting as a compensatory hegemonic practice emerging at the intersection of capitalist crises, patriarchal social structures, and a broader crisis of masculinity. In doing so, both the nation-state’s modes of appropriating and governing the past and the treasure hunter’s claims to alternative histories and property are interpreted as manifestations of the same androcentric symbolic order operating at different scales. Within this framework, the study seeks to render visible an overlooked intersectional field within the literature on politics and masculinity. This study is a qualitative fieldwork study based on the ethnographic data from the author’s fieldwork in the provinces of Burdur and Antalya.

Keywords: Masculinity, Androcentrism, Looting, Archaeology, Statesmen.

GİRİŞ

Tarihsel geçmişi ve arkeolojik kalıntıları olan pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de defnecilik faaliyeti Osmanlı dönemi (Tiryaki ve Taşbaş, 2025; Kocaoğlu, 2021) ve öncesinde de hep olageldi. Ne var ki, Türkiye’nin 12 Eylül 1980 Darbesinden itibaren derinleşen yapısal siyasi-iktisadi krizlerinin üzerine binen, yakın dönemin bölgesel krizleri (Ortadoğu’daki çatışmalar, Suriye iç savaşı ve göç dalgası, Türkiye’nin 10 şehrini yıkan 6 Şubat depremi), global krizleri (Rusya’nın Ukrayna’yı işgal etmesi, COVID-19 vb.), tüm bunlara eşlik eden Türkiye orta sınıfının tasfiye edilmesi ve yoksulluğun derinleşmesine sebep olan siyasi rejim ve iktisadi program, özellikle taşrada ya da kentlerin metruk bölgelerinde yaşayan yoksul insanların, defnecilik benzeri illegal aktivitelere yönelmesine sebep olmaktadır.

Defnecilik alanındaki bu genişleme adliye kayıtlarına ve güvenlik güçlerinin operasyonlarına yansımış, aynı zamanda geleneksel-dijital mecralarda, sinemalarda ve dizilerde bu konu pek çok bakımdan ele alınmıştır. Bu görünürlikle birlikte, dünyada zaten uzunca sayılabilecek bir dönemden beri ortaya çıkmış olan arkeoloji, defnecilik, kaçakçılık konularına ilişkin külliyat (Meyer, 1973; Collin, 1993; Borodkin, 1995; Brodie vd., 2000; Brodie vd., 2001; Brodie ve Renfrew, 2005; Shyllon, 2007; Fisman ve Wei, 2009; Barker, 2018) Türkiye’de de gelişmeye başlamış (Berkok, 1990) ve defnecilik meselesi pek çok açıdan, akademik çalışmanın konusu haline gelmiştir (Rosa ve Acar 1995, Karaduman, 2007; Özüşen ve Beceren, 2019).

Defnecilik ile ilgili en büyük başlıklardan birisi şüphesiz defneciliğin güncel ve tarihsel boyutları, bu boyutlar bağlamında uluslararası kaçakçılık (Yates ve Brodie, 2023) ve iade süreçlerinin hukuki diplomatik boyutları (Falkoff, 2008; Collado, 2014; Mahoney, 2019) defneciliğin yarattığı tahribatın boyutlarıdır (Özüşen ve Beceren, 2019; Efe ve Akkuş, 2016).

Türkiye’nin arkeolojik zenginliğine mukabil, yıllarca talan edilmiş bir coğrafya olmasından kaynaklı olarak, gelişmiş olan bir başka akademik başlık da sosyal bilimler ile hukukun kesişim kümesinde, yasal düzenlemeler ve koruma politikalarına ilişkin araştırmalar ve çalışmalardır. Geç Osmanlı’da çıkartılmış olan Asar-ı Atika yönetmeliğinden günümüze (Mumcu, 1969; Temelkuran 1973; Çal, 1997; Hitzel 2015) Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Kanunu’na (KTVKK) kadar geçen kültür ve tarih eserlerinin korunmasına ilişkin çalışmalar bu kapsamdadır (Efrat, 2016; Akkuş ve Efe, 2016; Çalışkan 2023). Bu alanda karşılaşılan zorluklar yalnızca kaçak kazılar ve izinsiz arama faaliyetleri değil, kazı faaliyetlerinin izinli olduğu durumlarda da pek çok gerilimin ortaya çıkabildiğine

de işaret eder (Sümer, 2022). Kültürel varlıkların korunmasına ilişkin farkındalık artırma ve koruma stratejilerinin çeşitlendirilmesi (Tanaka, 2015; EGM, 2014; Efe ve Akkuş, 2016; Sarıöz, 2018) saha raporları ve medya çalışmalarında bildirilen tahribat ve medyada yer alan vaka haberleri (Akiş, 2022) de bu literatürün doğal parçası olarak görülebilir.

Bu çalışmalardaki önemli bir başka başlık da defineciliğin sosyo-kültürel boyutları ve geleneksel-folklorik anlatıların yarattığı ritüeller (Karataş, 2021) ve kimlik/aidiyet biçimlerinin definecilik ile ilişkileri üzerinedir (Karataş, 2021). Tüm bu ilişkilene içerisinde, yerel masallar, efsaneler, söylenceler ve yerel manevi bölgeler (Özarlan, 2023) ve kişiler son derece önemli bir yerde durur. Böylelikle, define avcılığı, sosyal dışlanma, ekonomik yoksunluk ve geçmişle aidiyet¹ yoksunluğu çekenler bakımından, kültür-kimlik-köken kurucu bir işlev olarak da önemlidir (Alderman, 2012; Hart ve Chilton, 2014) ki özellikle, yeni dijital mecralar ve sosyal medya platformları aracılığıyla kurulan dijital cemaatler (Votey, 2022; Özarlan, 2023), özellikle aidiyet ve geçmiş yoksunluğunun ikame edilmesi anlamında da son derece işlevlidir.

Dolayısıyla, definecilik üzerine yapılmış olan çalışmalar, arkeolojik ve kültürel varlıkların tahribatı, bunların çoğunlukla global ağlar için piyasalaştırılması, yerel söylenceler ile mitolojinin bir tür folklorik aidiyet olarak defineci kimliğinin yaratılması, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin birtakım stratejiler üzerinedir (Asgari, 2006; Akkuş, 2009).

Öte yandan, bu çalışmanın asıl konusu, erkekliğin bir dolayımı olarak definecilik meselesine gelirse; definecilik ve erkeklik arasındaki ilişki hem Türkiye’de hem de uluslararası literatürde değini düzeyinde (bir maceracılık biçimi olarak definecilik) (Silberman, 2019: 27, Vandenberg, 2007: 313, 318) kalmıştır. Öte yandan hem feminist eleştirinin hem de eleştirel erkeklik çalışmalarının en önemli yığınaklarından birisi, siyaset ve erkeklik arasındaki ilişki

¹ Aidiyet meselesiyle ilgili, Antalya-Korkuteli’ne bağlı Osmankalfalar köyünde yaşadığım tuhaf bir olayı bilhassa zikretmek istiyorum. Tamamen tesadüfen Osmankalfalar köyünden geçmekte iken, köy meydanındaki köy çeşmesinin antik malzemedeki devşirilerek yapılmış (iki tane fallusun üzerine devşirme olarak yerleştirilmiş olan bir yas sahnesinin arasından çıkan mika bir valf) başlığının kitchliğini görünce, resmetmek istedim, köy kahvesindeki köylüler, ‘fotoğraf çekmenin yasak olduğu’ iddiasıyla fotoğraf çekmeme izin vermek istemediler ve ben fotoğraf çekmekte ısrar edince aramızdaki münakaşa bir kavgaya dönüşmek üzereyken, ailemi tanıyan bir başka köylü tarafından ‘bu onlardan değil, köyümüzün çocuğu sayılır’ denilerek kurtarıldım. ‘Onlar’ dediği ise, bu fallusları ve yas sahnesi olan steli Elmalı müzesinin envanterine eklemeye çalışan arkeologlar ve müze çalışanlarıymış. Bu olaydan sonra araştırınca gördüm ki, benim fotoğraf çekme girişimimden kısa bir süre önce, köy kimliği ve aidiyeti için büyük önem atfedilen bu çeşmenin götürülmemesi için, köylüler ve Elmalı Müzesi arasında büyük olaylar çıkmış ve köylüler de beni envanter çalışması yapan müzeci/arkeologlardan birisi olduğumu düşünmüşler.

üzerine olmakla birlikte, siyasal erkeklik (Devlet Adamlığı) ile definecilik üzerine herhangi bir çalışma yapılmamış görünmektedir.

Dolayısıyla bu çalışma en genel anlamıyla, şimdiye kadar akademik olarak teveccüh görmemiş olan, siyaset ve erkeklik ilişkisinin kesişim kümesi olarak definecilik meselesine odaklanmaya çalışacaktır. Bu kesişim kümesindeki temel unsurlar ise şunlardır: 1) siyasal egemenliğin ve erkekliğin sembolik alanlarını belirleyen kazma hakkı; arkeolojiye karşı alternatif bir tarih, mitolojiye karşı alternatif bir folklor kurmaya çalışan defineci erkeğin hegemonya mücadelesi; 2) erkeklik ve siyaseti birbirine bağlayan androsentrik mito-poetik maceracılığın bir yansıması olarak defineci erkek; 3) kapitalizm, patriyarka, siyasal krizler ve erkeklik krizinin bir kesişim kümesi olarak defineci erkek.

1. YÖNTEM

Bu çalışma niteliksel saha çalışmaları, katılımcı gözlem ve etnografik çalışma aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Bu saha çalışmalarının ilki 2020 ve 2024 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü üyesi Gökhan Tiryaki'nin başkanlığında Antalya-Elmalı bölgesinde dört yıl boyunca yürütülen yüzey araştırmasıdır. Bu yüzey araştırmalarında, araştırma ekibinde sosyolog olarak görevim, bölge halkının definecilik pratiklerine ilişkin bir örüntü oluşturmaya çalışmaktı. Bu amaçla, Antalya-Elmalı civarında kaçak kazılar yapmış olan 8 kişi ile, bir şirket tarafından yürütülen yasal kazı çalışmasına bakanlığı temsilen katılmış 1 yetkili ile derinlemesine mülakatlar yaptım. İkinci 'saha çalışması' ise yönetmen Mustafa Emin Büyükcoşkun ile birlikte 2020'den beri definecilerden en az bir kez gözaltına alınmış insanlar üzerine hazırlamakta olduğumuz docu-drama çalışması. Mustafa Emin Büyükcoşkun ile yaptığımız çalışma ise Burdur-Göhlhisar merkezli bir çalışma ve bu çalışma esnasında da 11 kaçak kazıcı ve bakır çubuk ile mezar ve boşluk bulan 1 kişi ile derinlemesine mülakatlar yaptık. Bu saha çalışmalarına ek olarak, 2010 yılından beri bir arkeolog ile evliyim ve eşimin dahil olduğu ekibin Burdur-Göhlhisar'da Kbyra antik kentinde yürütmekte olduğu kazı faaliyetleri, beni yörede kaçak kazı yapan pek çok definecinin tekliflerine maruz bıraktığı için, bu bağlamda pek çok enformel görüşmenin de muhatabı olmak durumunda kaldım. Elmalı ve Göhlhisar'da formel olarak 21 kişi ile gerçekleştirmiş olduğumuz mülakatların en kısası 27 dakika en uzununu da 2 saat 17 dakikadır.

Katılımcılara yönelttiğimiz beş sosyodemografik ve 10 açık uçlu sorumuz aracılığıyla yarı-yapılandırılmış mülakatlar yaptık. Sorduğumuz sorular ise temelde yedi noktayı anlamaya dönüktür:

- 1) Defineci sosyo-demografik olarak kimdir (sınıf, gelir, eğitim durumu vb.)

- 2) Define arayan kişinin motivasyonu nedir ve bu motivasyon paradan başka bir şey olabilir mi?
- 3) Definecilik bir tür bağımlılık olabilir mi?
- 4) Definecinin tarih, toplum, arazi ve coğrafya ile nasıl bir ilişkisi vardır?
- 5) Definecinin nasıl bir tahayyül dünyası vardır ve araziye, işaretleri nasıl okur, nasıl anlamlandırır?
- 6) Defineyi arama/bulma sürecinde tarih, mitoloji, din, folklor nasıl bir işleve sahiptir?
- 7) Defineciliği engellemek ve kültürel varlıkları korumak için toplum bilimlerin yapabileceği bir şey var mıdır?

Tüm bu saha pratiklerini hem katılımcı gözlem hem etnografi olarak değerlendiriyorum, ayrıca uzun yıllardır takip ettiğim, definecilere ait sosyal medya gruplarını ve izlediğim YouTube yayınlarını da gene bu etnografi çerçevesinde değerlendiriyorum.

2. MEKÂNSAL DENETİMİN ANATOMİSİ: DEVLETİN EGEMENLİK ALANI OLARAK TOPRAĞIN İŞLEVLERİ

19. Yüzyılın erken ulus devletleri ve 20. Yüzyılın 1.dünya savaşı sonrası kurulan imparatorluk bakiyesi devletleri ve onları etkileyen milliyetçi eğilimler arkeolojiye çok önem verdiler. Dolayısıyla arkeoloji saf bir bilim olarak değil, ulus inşa eden tarihsel kalıpların payandası olarak (Pulhan, 2001), kurucu tarihsel öznenin muhayyel cemaatinin (Anderson, 1983) özelliklerini parlatacak şekilde (ve maalesef çok az sosyal bilimcinin radarına girecek şekilde) kullanıldı ve imar-iskân, kalkınma, folklor, müfredat diğer şeylerle birlikte el ele hem gelenek hem de tarih icat edildi (Hobsbawm ve Ranger, 1983). Böylelikle, toprağın ne zaman, hangi amaçla (imar-iskân, kalkınma, arkeoloji) ve kültür-tarih, verimlilik, kalkınma, tarım, endüstri, folklor gibi amaçların hangisine matuf kullanılacağı en başından itibaren merkezi otorite tarafından belirlendi. Özellikle ören yerleri, arkeolojik sit alanları tarih, kültür, sanat gibi söylemlerle dokunulmaz kılınmaya çalışılsa da açma/açmama önceliğinin belirlenmesinde, en temel öncelikler hiçbir zaman bunlar olmadı. Bu önceliklerin belirlenmesinde, ulus kurucu tarih paradigması ile uyum, bütçe ve elbette imar iskân ve kalkınma projeleri hep öncelikli oldu (Mitchell, 2002).

Dolayısıyla, arkeoloji (ve define), kültür, sanat ve antropoloji ile yakın alakalı gibi görünse de aslında o tümüyle ulus devlet kurgusundaki, kalkınma ve imar/iskân projelerinin tanrısal bakışla görünümünün (Scott, 1998), tarihsel paradigma bakımından lineer projeksiyondur. Bu lineer projeksiyon, hem ulus devletin tarihsel ufku bir yörüngeye oturtan hem de bugününü geleceğe taşıyan bir ufuk olarak, son derece ilişkiyel bir hegemonya alanıdır. Bu bakımdan, devletin

mekansal egemenliği, soyut bir otorite iddiasından ziyade; toprağın ve nüfusun (Foucault, 2007) fiziksel olarak topografik (Schmitt, 2003) kentleşme (Harvey, 2001) ve peyzaj (Benjamin, 2006) düzenlenmesi, ölçülmesi ve “okunabilir” (legible) (Scott, 1988; Mitchell, 2002) hale getirilmesiyle inşa edilen somut bir, imar, iskân, bayındırlık ve denetim sürecidir. Modern devlet için egemenlik, karmaşık ve “kaotik” görünen yerel gerçekliklerin, merkezi otoritenin yukardan bakışıyla standartlaştırılmış bir grid (ızgara) (Scott, 1988; Mitchell, 2002) sistemine hapsedilmesidir.

Scott’un tanrısal bakışı ve lineer tarihsel projeksiyon yaklaşımı üzerinden devam edersek, arkeoloji, kazı ve bunların sergilenmesi, bir kısmının arşivlerde saklanması ya da gömülü bırakılmasından önce, devletin hegemonik sınırları tarihsel paradigma (ulus ve ötekiler) ile şimdinin kalkınma projeleri (toprağı nasıl kullanılmalı) arasında bir çatışmanın eşliğinde tesfiye edilir ve Scott’un dediği gibi ‘okunabilir’ hale getirilir. Devlet, toprağı ve üzerindeki nüfusu yönetilebilir birer nesneye dönüştürmek için imar, iskân politikalarını kullanır. Bu yöntemle, araziye tepeden kartografik olarak bakar ve bu bakışın ilmihali olarak ızgara plan haritaları ortaya koyar. Harita, devlet için sadece bir tasvir değil, mekânı egemenlik altına alma² eylemidir. Harley ve Woodward’a (1987) göre haritalar, devletin otoritesini kurduğu uzmanlaşmış bir grafik dil ve iletişim aracıdır. Timothy Mitchell (2002), Mısır örneğinde kadastro haritalarının mülkiyeti ve vergi yükümlülüğünü belirleyerek mekânı “kâğıt üzerinde bir manzara” (*paper landscape*) haline getirdiğini vurgular. Bu süreçte toprak, karmaşık yerel geçmişinden koparılarak devletin ölçebildiği ve mülkiyet altına alabildiği bir hesaplama birimine dönüşür (Mitchell, 2002). Bu, toprağın devletin mantığına göre yeniden “imar” edilmesidir. Bu imar politikalarını iskân politikaları takip eder. Devlet egemenliği, hareketli olanı sevmez; bu nedenle iskân (yerleşiklik) politikalarıyla nüfusu sabitler ve numaralandırır (Scott, 1998). Dolayısıyla, ulus devlet projesi bir devlet paradigması ile birlikte ama ona eşlik eden kalkınma – güvenlik söylemiyle birlikte, iskân, imar, peyzaj, lojistik gibi meselelerin çözülmesiyle birlikte ilerler. Bu dönem, tesfiye ve kartografi dönemidir. Bu dönemde toprak haritalandırılır, bölgelerin işlevleri, toprağın önceliği belirlenir ve

² Bu anlamda, Mitchell (2002) Mısır’ı örnek gösterir. Britanya, Mısır’ı işgal ettiğinde ilk iş olarak her metrekarenin sahibini ve vergisini belirlemek için “büyük arazi haritasını” (*cadastral survey*) çıkarmıştır ve bu harita sadece bir çizim değil, mülkiyeti ve dolayısıyla devlete olan borcu (vergi) belirleyen bir egemenlik belgesidir.

sonrasında oldukça algoritmik³ bir şekilde ulus devlete, Eurosentrik⁴ paradigmayı destekleyen, turizmi canlandırma potansiyeli olan, siyasi iktidarın öncelikleri ile uyumlu vb. arkeolojik alanlar, titizlikle harita üzerinde işaretlenir.

Bu imar-iskân, planlama, haritalama sürecini Timothy Mitchel'in 'hukuki gömme' dediği benim genel olarak gömülü bırakma olarak adlandıracağım süreç takip eder ya da iki süreç birlikte ilerler. Mitchell'a (2002) göre modern mülkiyet hukuku, toprağın eski sahiplerini, yerel mücadelelerini ve şiddet dolu geçmişini "gömer". Kanun, mülkiyeti tertemiz bir başlangıç olarak sunar; böylece toprağın altındaki gerçek tarih, devletin resmi kayıtları altında görünmez kılınır.

Öte yandan, gömülü bırakma kadar gömmenin kendisi de zaten hegemonya mücadelesinin bir parçasıdır. Örneğin, terracota askerlerin gömülmesi, firavunların gömülmesi, imparatorların gömülmesi, bizzat sıradan insanların gömülme biçimleri ve yanlarında bırakılan objelerin tamamı, toprağın altında sessizce büyüyen ve belirli bir noktada hegemonya mücadelesine dönüşecek olan gelecek muhayyilesinin sessiz çekirdekleridir. Bu anlamıyla, Krzysztof Pomian (1990), nesnelerin mezarlara veya kutsal alanlara gömülmesini, onları ekonomik dolaşımdan çekip "anlam taşıyıcısı" (*semiophore*) haline getirme süreci olarak tanımlar. Devlet veya egemen güç, bu nesnelere gömülü tutarak veya sergileyerek görünür ve görünmez dünya arasındaki bağı denetler (Pomian, 1990). Gömülü tutma ve açma süreci bu anlamıyla önemlidir.

Dolayısıyla arkeolojik alanın ve arkeolojik olanın belirlenmesi, buraların açılması süreci ve bunların sergilenmesi, geçmişin ve geleceğin güç-iktidar ilişkileri

³ Kalkınma, tarih-ulus paradigması, kentleşme, turizm gibi pek çok değişken tarafından oluşturulan bu algoritmanın Türkiye'de oldukça karmaşık ve çetrefil bir tarihi vardır, tartışmayı uzatmadan anlaşılır olmak adına birkaç örnek verilebilir; örneğin Adnan Menderes döneminde İstanbul Vatan caddesi açılırken, 100 civarında tarihi yapı yıkılmıştır; dünyanın en önemli neolitik yerleşim yerlerinden birisi olarak kabul edilen Hasankeyf'in antik dünyadan günümüze uzanan bütün katmanları baraj yapılarak suyun altında bırakılmıştır ve arkeolojik kazı alanları Çanakkale'den Urfa'ya doğru Türkiye'nin batı ve güney sınırlarında yoğunlaşır ki bu yoğunlaşma hem Eurosentrik tarih paradigması hem de 80'lerden sonra gelişen turistik kalkınma söylemiyle uyumludur; Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu ise Türkiye'nin gene tarih paradigması çerçevesinde toprağın altında gömülü kalması gereken yerlerdir ve buralar definecilik faaliyetlerinin daha yoğunlaştığı yerlerdir.

⁴ Eurosentrizm, Rönesans sonrası dönemde ortaya çıkan, sanat, siyaset, sosyal bilimler başta olmak üzere bütün disiplinleri kuşatan, kültürü ve medeniyeti Avrupa merkezli olarak açıklayan bir paradigmadır. Eurosentrizimin ortaya çıkmasında, Johann Joachim Winckelmann (1717-1768)'ın arkeoloji ve sanat tarihi üzerine yapmış olduğu çalışmalar önemlidir. Winckelmann'a göre, Avrupa medeniyetinin kökeni Yunan ve takiben Roma medeniyetidir ve aslında hümanizm dediğimiz şey büyük oranda Antik Yunan kültürü tarafından yaratılmıştır ve diğer kültürler bu kültürün önemsiz müşterekleri ya da taklitçileridir. Sonradan PhilHelenizm olarak bilinecek olan bu düşünce ile tarih ve medeniyet Antik Yunan dünyasında başlar, Rönesans Avrupası da bu medeniyetin doğal mirasçılardır. Böylelikle Avrupa bir kültür-medeniyet merkezi olmanın ötesinde, hiyerarşik olarak diğerlerinin üstünde, emperyal bir pozisyona yerleşmeyi 'hak eder'.

söylemi ve onun temsiliyetleri ile uyumlu hale getirilmesi olarak, hegemonya savaşının bir parçası haline gelir. Açma veya kazı eylemi, Nadia Abu El-Haj'a (2001) göre sadece bir keşif değil, toprağa bir müdahaledir (*intervention*). Devlet, arkeoloji aracılığıyla toprağın derinliklerinden maddi kanıt üretir ve “ulusal gerçekleri” çıkartır. Bu sayede soyut ulusal iddialar, toprağın altından çıkan nesnelere “maddi birer gerçekliğe” zamansal ve mekânsal sahipliğe dönüşür (El-Haj, 2001: 13). Ulusal miras ilanı, bir nesneyi sadece bir “buluntu” olmaktan çıkarıp, onu modern ulusun “kökü” haline getirir (El-Haj, 2001: 23). Bu nesnelere “anlam metonimleri” (El-Haj, 2001: 247) olarak işlev görür; yani topraktan çıkan bir parça, o toprağın kime ait olduğunun (egemenliğin) maddi senedi haline gelir. Schnapp'te (1996) benzer bir yerden devam eder ve her kazı eyleminin özünde bir imha olduğunu belirtir. Ona göre toprak, biz sayfalarını çevirdikçe (yani katmanları kazdıkça) içeriği silinen bir kitap gibidir; bu nedenle kazı süreci hem bir hatırlama hem de bir yok etme eylemidir. Schnapp'e göre, toprak, sayfaları okundukça yok olan bir kitap gibidir (Schnapp, 1996). Burada egemenlik, kimin “açma” yetkisine sahip olduğuyla ilgilidir. Arkeologlar, bu metni (toprağı) doğru okumayı bilen tek meşru güç olarak tanımlanırken; definecilerin veya yerel halkın bu “kitabı” karıştırması, metni anlamadan “yırtmak” veya “tahrip etmek” olarak nitelendirir. Devletin uzmanları eliyle yaptığı kazı “bilim ve medeniyet” iken, yerel halkın toprağa dokunması “yağmacılık veya definecilik” olarak suç sayılır (Mitchell, 2002).

Dolayısıyla, definecilik elbette takdir ve teşvik edilecek bir şey olmamakla birlikte, benim burada vurgulamaya çalıştığım şey, devletin egemenlik alanları içinde de saf bilim olarak, tarih/arkeolojinin mümkün olmaması, arkeoloji ve tarih biliminin bir yönüyle taxonomik diğer yönüyle de taxidermik⁵ olmasıdır. Ulus anlatısı ve kalkınma projeleri ile uyumlu olan arkeolojik yerler ve objeler açılıp sergilenmeyi hak ederken, benzer bir uygulama yerel halk inanışlarına da uygulanır. Ulus devlet anlatısı ile uyumlu olan, modernist anlatı ile uyumlu olan halk inanışları folklorik olarak merkeze taşınır geri kalanlar düzenli olarak ıskartaya çıkartılır. Scott'un referans verdiği gibi bir yanı sıra *metis vs. techne* (Scott, 1998: 321, 322) tartışmalarına da gönderme yapan bu gerilim, asıl olarak modern egemenlik kurumlarının ve onun aurasının bir yönüyle Eurosentrik ama konumuz bağlamıyla androsentrik bir şekilde speküle edilmesiyle yakından alakalıdır. Zira modern dünyanın bütün değerler, kurumlar ve kavramlar dünyası son derece

⁵ Devlet ve hegemonik sınıfların hatta belki, devletlerin zaman içerisinde yaptığı uygulamalar definecilerinkiler ile yarışabilir: Örneğin, Vatan Caddesi açılırken yıkılan tarihi binalar, ya da Hasankeyf barajı için sular altında bırakılan tarihi katmanlar, 1. ve 2. Dünya savaşlarında yapılan müze soygunları, Irak ve Suriye'nin ardından yaşanan arkeolojik talan vb.

spekülatiftir; siyasal alanı yöneten ‘Devlet Adamı’⁶’nın, bir defineciden farklı olarak kendi rüyalarını, hurafelerini ve önyargılarını bir gerçeklik merkezi haline getirebilecek, meşru şiddet aygıtları, iktisadi sistemi ve tüm bunları arkalayan kurumlar dispozitifi vardır. İşin özüne indiğimizde, hala etkileri süren üstün ırk/ulus etrafında şekillenen ulus devlet ve onun kahramanları anlatısı ile definecinin rüyaları ve cinci muskacıları arasında çok bir fark yoktur. Ölçekleri farklı olmakla birlikte ikisi de geçmişi ve geleceği speküle eder fakat ikisinin de ortak bir yanı vardır. Ulus devlet, onun kurumları, tarihi ve arkeolojisi androsentrik bir paradigmanın etrafında bir ‘*mannerbund*’ tarafından inşa edilmiştir; defineci ‘*mannerbund*’u ise ulus devletin rüyasının içinde bir başka rüya görmeye çalışan bir başka erkekler topluluğudur hepsi bu. Dolayısıyla arkeoloji ile defineciliğin arasındaki sınır, epistemolojik olmaktan ziyade, egemenliğin ve meşruiyetin sınırlarıdır. Arkeoloji ve definecilik arasındaki sınır, egemenliğin meşruiyet sınırınıdır. Özetle; harita planlar, iskân yerleştirir, imar şekillendirir, gömme unutturur ve açma devletin istediği şekilde hatırlatır. Bu döngüde toprağa dokunmak, kimin hegemon özne olduğunu belirleyen temel egemenlik sınırınıdır ve defineciler kendi metisi, kendi folklorik ethosu ile bu sınırı ihlal etmek isteyen, alternatif bir ‘*mannerbund*’dur. Hatta bu ‘*mannerbund*’un mensupları mülakatlarımızda sıklıkla ‘*biz de biliyoruz*’ ‘*biz de buluyoruz*’ ‘*devlet zaten bizim bulduğumuz yerlere el koymaktan başka ne yapıyor ki*’ diyerek, bu çatışmanın hem epistemolojik hem de yasal taraflarına işaret ettiler.

3. SİYASİ BİR ASİMETRİ OLARAK DEFİNECİLİK

Arkeoloji denilen disiplini hegemonik bir çatışma alanı olarak tarif ettikten sonra, definecilik denilen şeyin bu çalışma boyunca ne anlama geleceğini biraz daha sarıhleştirme gerekiyor. Bu çalışmada definecilik, folklor ve mitolojinin iç içe geçtiği marjinal ve kriminal bir faaliyet biçiminin ötesinde, enformel emek rejimleri, kültürel nesnelerin dolaşım biçimleri ve siyasal düzenlemelerdeki kör noktaların yerel ve küresel aktörler tarafından istismar edilmesine ilişkin çok katmanlı bir toplumsal olgu olarak görülmektedir. Bilindiği üzere, enformel ekonomi, devletin düzenlemelerine tabi olmayan ama piyasa ilişkilerinin içinde kendisine özgü bir yer edinmiş olan üretim emek ve dolaşım biçimlerini ifade eder (De Soto, 2001). Definecilik de bu anlamıyla, hukuki ve etik bağlamda muğlak bir

⁶ Burada yasama, yürütme ve yargı erklerinin içinde bulunabilen, devlet aygıtına bir şekilde erişimi olan ve yasa ile belirlenmiş alanlarda operasyon yapabilen erkek aktörlerin tamamı için ‘Devlet Adamı’ tabirini kullanıyorum. Devlet Adamı örneğin, seçilmiş muhtarları, meclis üyelerini, milletvekillerini; atanmış müsteşarları, teknokratları, akademisyenleri ve görece otonom kurumlar olan Mimarlar Odası, Sanayiciler Odası gibi mesleki birliklerini de kapsayacak şekilde, bilhassa homososyal bir çıkar ortaklığı üzerinden tanımlıyorum.

konumda yer alırken, yasallık ile meşruiyet, suç ile kültürel değerler arasında yer alan gri alanda konumlanmaktadır.

James C. Scott'un (1998) "devletin görmediği" faaliyetler üzerine geliştirdiği kavramsal yaklaşım, defineciliğin toplum ve siyasetteki konumunu anlamak bakımından açıklayıcı olabilir. Scott (1998) modern devletin düzenlenebilir, ölçülebilir ve denetlenebilir alanları görünür kılarken; lokal, heterojen ve akışkan pratiklerin çoğu zaman devletin düzenlemelerinin kör noktalarında kaldığını belirtir. Definecilik de mülkiyet, kültürel miras ve emek rejimlerinin kesişiminde, net ve tutarlı bir şekilde düzenlenmemiş bu lokal, heterojen, akışkan alanlarda ortaya çıkar. Bu bakımdan definecilik, siyaset yokluğu ya da siyasal-hukuki düzenlemelerin eksikliğinden değil, siyasi yapıların bilinçli ya da bilinçsiz olarak boş bıraktığı kör noktalarda icra edilir.

Defineciliğin pek çok bağlamda yerel siyasal aktörler, bürokratik ağlar ve gayriresmî hamilerle kurduğu ilişkiler, bu faaliyetin siyasetten tamamen bağımsız olmadığını göstermektedir. Aksine definecilik, formel siyasal alanın dışında konumlanmakla birlikte, onunla örtük ve süregelen biçimde iç içe geçmiş bir enformel ekonomi örneği olarak okunmalıdır. Bu örtüklük, defineciliğin çoğu zaman açık siyasal çatışmalardan uzak; ancak siyasal iktidar ilişkileriyle sürekli temas hâlinde olmasını mümkün kılar.

Bu bağlamda, definecilik özellikle siyasal düzenlemeler ile evrensel kültürün küresel dolaşımı bakımında önemlidir. Arjun Appadurai'nin (1986) "nesnelerin toplumsal hayatı" yaklaşımı, definecilik yoluyla ortaya çıkarılan arkeolojik nesnelerin yalnızca maddi değil; aynı zamanda sembolik ve politik değerler taşıdığını ortaya koyar. Bu nesneler, lokal değerlerinin ve anlamlarının dışında, uluslararası sanat piyasaları, müzayede evleri, koleksiyonlar ve müzelerin envanterinde yeni yeni anlamlar edinir. Dolayısıyla, lokal 'buluntu' küresel ölçekte, tarihsel, iktisadi olarak yeni değerler edinip metalaşırken, özellikle toplumsal elitlerin estetik zevklerinin sofistike hale getirilmesi ve sergilenmesinde büyük önem taşırlar.

Tam da bu noktada definecilik, UNESCO ve küresel yapıların protokolleriyle kurumsallaşan kültürel mirasın korunması söylemi ile küresel sanat piyasalarının spekülasyon değer üretme mekanizmaları arasında sıkışıp kalır. Lokalde suç olarak görülen faaliyetler, küresel ölçekte birdenbire diplomatik başarı, prestij, insanlığın evrensel mirası ve kültürel hegemonya/sermaye üretiminin bir parçası olarak, çoğunlukla takdir toplar. Böylece definecilik, yalnızca yerel bir yasa ihlali değil; kültür, diplomasi ve küresel sermaye arasındaki gerilimli ilişkilerin somutlaştığı bir kesit sunar.

Dolayısıyla definecilik faaliyeti, yeraltı ekonomilerinden başlayarak, üst sınıfların ve toplumsal elitlerin beğeni matrislerine kadar uzanan çok katmanlı bir dolaşım hattını takip eder. Bu dolaşım hattında hem spekülâtif sermaye beslenir hem de hangi kültürel değer 'kültürel değer olabileceği' ve bu değer kimler ve hangi kurumlar tarafından, nasıl bir meşruiyetle sahiplenileceğinin belirlenmesi, siyasi kurumlar tarafından çözülmesi gereken meseleler olarak ortaya çıkar (Merryman, 2005).

Defineciliğin çok katmanlı yapısı içerisinde görünür olan bir başka vechе de tıpkı kapitalizm ve onun devlet adamları tarafından inşa edilmiş olan siyasal dünyasının, son derece patriyarkal ve androsentrik (erkek merkezli) olmasına benzer bir şekilde, defineciliğin de androsentrik bir alan olmasıdır. Bilindiği üzere hem patriyarka hem de kapitalizm, üretim ilişkilerinin erkek egemen toplumsal yapılarla iç içe geçtiği; emek, mülkiyet ve riskin cinsiyetli biçimde dağıtıldığı sistemlerdir (Connell, 1995). Definecilik, bu yapı içerisinde çoğunlukla erkekler tarafından icra edilen ve kadınları büyük ölçüde dışlayan bir pratik olarak şekillenir. Örneğin, benim karşılaştığım, formel olarak mülakat yaptığım ve informel olarak görüştüğüm bütün defineciler ve defineci grupları erkeklerden oluşuyordu. Burada, defineciliğin büyük oranda kas gücüne ve zor arazi şartlarına dayanan emek-yoğun bir faaliyet biçimi definecilik faaliyetinin erkek-homososal alana dönüşmesine 'makul' bir açıklama olarak görünebilir. Fakat bir defineci ekibi, yalnızca kazıcılardan oluşmaz. Defineciliğin okültizm tarafındaki karanlık sanatları icra eden lokal cinci-muskacılar ve alandaki antik izleri (heykeller, rölyefler vb.) ikonografi ve semiyografiyi çözümleyen veteranların da hepsi erkektir. Bu veteranlar kimi zaman yalnızca okültist, yalnızca deneyimli defineci olabilirdiği gibi kimi zaman da hem okültist hem de deneyimli defineci aynı kişi olabilir. Ama bir defineci ekibinin kuruluş şemasında alandaki semiyografi/ikonografinin maddi işaretlerini yorumlayacak bir veteran ve bunu paranormal dünyanın bilinmezleri için bilinebilirlik haline getirebilecek bir okültist kadrosu mutlaka bulunur. Anadolu'da hem güncel hem de tarihsel olarak, kadın okültistlerin (özellikle falcılık alanında) yoğun varlığı bir sır değildir. Kazı ekipleri bu tür okült kadınlardan dışarıdan bilirkişi olarak ücretine mukabil 'bilgi' ve danışmanlık hizmeti satın alırlar ama kazı yerine giden ekibin bir parçası olarak paranormal dünyada faaliyet yürüten okültist mutlaka erkektir.

Kadınların işin içinde olduğu nadir örnekler, aile içinde kurulan ve gene ailenin mülklerinden sürdürülen (ev, ahır, tarla vb.) kazılarda, kadınlar ekibin bir parçası haline gelirler ama gene burada da toplumsal cinsiyet normları çalışır: kadınlar yalnızca yemek yaparlar, lojistik ve ikmal faaliyetleri sürdürürler ve orada yapılan faaliyetin gündelik sıradan faaliyet olduğunun düşünülmesi için dekor ve izlenim yaratmakla görevlendirilirler.

Bu noktada defnecilik ile siyasetin homo-sosyal karakteri arasında analogik bir ilişki kurmak mümkündür. Özellikle yerel ve enformel düzeylerde siyaset, erkekler arası kapalı ağlar, gayriresmî pazarlıklar (sır) ve kadını itina ile dışarıda tutan, erkekler dayanışması ve erkeklik sözleşmesi ve karşılıklı himaye ilişkileri üzerinden işlemektedir. Benzer biçimde defnecilik de kamusal görünürlüğü sınırlı; ancak erkekler arası ilişkilerle yoğun biçimde örülmüş bir alan olarak işler. Zira kadın dinsel ve mitolojik olarak 'kirli' ve 'günahkardır'. Bu konuda bir defneci durumu şöyle özetlemişti "kazı alanında cin şeytandan bol ne var, bir de kadın getirmeye ne gerek var?" Okültizm teknolojileri söz konusu olduğunda, 'sabilik' 'safılık' son derece önemlidir ve bütün okült sistemleri bunun üzerine kuruludur. Aynı şekilde, sır ve ketumiyet defnecilik için son derece önemlidir ama kadın 'gevezelik' ve 'dedikodu' bakımından toplumsal ilişki normları bakımından zaten işaretlenmiştir. Dolayısıyla, her iki alanda da belirleyici olan, resmî kurallardan ziyade kimlerin hangi ağlara dâhil olduğudur.

Bu homo-sosyal yapı, müzayedecilik, antiküryanlık, antik eser ve kıymetli eser koleksiyonculuğu sektörlerinde de belirgindir. Bu nesnelere meta olarak dolaşıma girmesi, tıpkı kabile şeflerinin toplama ve sergileme merakına benzer bir şekilde, ontolojik bir erkeklik tutumudur. Nadir eserlerin ele geçirilmesi, günümüz elitlerinin av şöleni gibidir, bunların sergilenmesi de salt iktisadi bir yatırım ya da zenginlik gösterisi değil, gene kabile şeflerinin yaptığına benzer bir şekilde, ele geçirilme faaliyetine ilişkin bir güç gösterisinin objeler aracılığıyla sergilenmesidir. Bu bağlamda biriktirme pratiği, salt ekonomik bir yatırım değil; iktidarın, seçkinliğin ve kültürel üstünlüğün sembolik olarak teşhir edildiği bir mekanizma hâline gelir.

Geç Osmanlı ve genel olarak Türkiye'nin yüz yıllık tarihini düşünürsek, defneciliğin, siyaset, müzecilik ve koleksiyonerlikle ilişkisinin, teorik bir varsayım değil, tarihsel vakalar, dava dosyaları ve kamusal söylemler üzerinden rahatlıkla gözlemlenebilen, tarihsel sürekliliği olan ampirik bir örüntü olduğunu görebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu'nun geç döneminde Truva, Bergama ve Efes gibi alanlarda yürütülen kazılar, yerel idareciler, Avrupalı aktörler ve merkezî otorite arasındaki muğlak ilişkiler üzerinden ilerlemiş; arkeolojik nesnelere siyasal himaye ve ayrıcalık ağları sayesinde imparatorluk sınırlarının dışına çıkarılmıştır (Shaw, 2003).

Cumhuriyet döneminde kültürel mirasın millî bir değer olarak yeniden tanımlanması, hukuki düzenlemeleri güçlendirmiş olsa da yerel düzeyde defnecilik faaliyetleri bütünüyle ortadan kalkmamıştır. Özellikle kırsal alanlarda defnecilik, çoğu zaman yerel siyasal aktörlerle kurulan gayriresmî ilişkiler sayesinde görünmez kılınmıştır. Bu süreklilik, defneciliğin siyasetin yokluğunda

değil; siyasal düzenlemenin fiilen askıya alındığı ya da esnetildiği alanlarda geliştiğini teyit etmektedir.

Zeugma Mozaikleri, Pergamon Tapınağı, Karun Hazinesi, Elmalı Definesi gibi kamuoyunca da bilinen vakalar, definecilik–koleksiyonerlik–siyaset üçgeninin görünür olduğu tarihsel anlardır. Tüm bu vakalara dikkatle baktığımızda defineciliğin, bireysel suçlardan ziyade, küresel piyasalara yerelde hizmet veren aracı ağlar ve koleksiyoncuların, uluslararası sanat piyasalarıyla gayet grift bir şekilde işlediğini görebiliriz.

Son yıllarda yurtdışına kaçırılmış Anadolu kökenli eserlerin Türkiye'ye iadesi ise, devlet söyleminde sıklıkla “millî bir zafer” ve “kültürel egemenliğin yeniden tesisi” olarak sunulmaktadır. Bu söylem, kültürel mirası ulusal kimlik ve siyasal prestij üretiminin bir unsuru hâline getirirken, bu eserlerin hangi dolaşım ve koleksiyon ağları üzerinden yurtdışına çıktığı sorusunu büyük ölçüde görünmez kılmaktadır.

Özetlersek, definecilik yalnızca marjinal, kriminal ve ikincil bir faaliyet değil; yerel-evrensel siyaset ve hukukun ürettiği kültürel miras politikalarının ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, sermayenin, emeğin ve statü biçimlerinin değişik biçimleriyle iç içe geçtiği, çok katmanlı toplumsal bir pratiktir. Bu anlamıyla definecilik öncelikle, siyasi otoritenin yokluğunda değil, siyasal düzenlemelerin askıya alınabildiği, flulaştığı ya da art niyetli bir biçimde boş bırakıldığı kör noktalarda ortaya çıkmaktadır. Defineciliğin bu anlamıyla ikinci bağlamı ise kültürel nesnelere içkin değerlerin sabit ve kendisinde bir özellik değil, müzayede, karaborsa, müze, kaçakçılık, koleksiyonerlik, gibi çok değişik piyasalarda dolaşırken, ilişkisel olarak belirlenen bir değerdir. Üçüncü olarak ise definecilik pratikleri özellikle müzayede ve koleksiyonculuk faaliyetleri ile birlikte düşünüldüğünde, patriyarkal kapitalizme içkin androsentrik ağların şeflik/kabile dönemlerinden kalma, prestij için biriktirme ve sergileme tutkusuyula yapısal bir bağ içerisindedir. Şimdi tüm bu bağlantıların bir başka erkeklik ontolojisi olan, mono-mitik ve mito-poetik erkeklik ile ilişkisine geçelim.

4. ANDROSENTRİK İKİ ALAN: DEFİNE VE SİYASET, *THE (OTHER) BURDEN OF (WHITE) MAN*

Bir önceki başlıkta defineciyi merkeze koyarak, onun sistemin kör noktalarında büyüyen enformel bir ilişkiler ağı olduğunu anlatmaya çalıştım. Bu başlıkta ise, androsentrik bir alan olan siyaseti merkeze koyarak, defineci ve devlet adamını monomitik, mitopoetik arketiplerde buluşturmaya, siyaset(çilik) ve define(cilik)'in temelde bir madalyonun iki yüzü olduğunu anlatmaya çalışacağım. Bu iki ayrıymış gibi görünen alanı birbirine bağlayan nokta,

androcentrizmdir. Her ikisi de bu yaklaşımla kendi alanlarını androcentrik alanlara dönüştürürler ve tipolojilerini monolitik arketiplere bağlarken, mitopoetizmin çile çekme, maceracılık, dayanıklılık, doğa ile mücadele, cesaret gibi temalarını sıklıkla kullanırlar. Burada androcentrizm kavramının yalnızca erkeklerin sayısal yoğunluğunu ifade eden betimleyici bir kategori olarak değil; erkek deneyimini norm, diğer toplumsal cinsiyet konumlarını ise tali ve sapma olarak kuran epistemolojik bir düzenek olarak kullanıldığını belirtmek gerekir. Bu bölümün en sonunda göstermeye çalışacağım gibi, devlet adamı ve defineci arasında, androcentrizm dolayısıyla, iş yapma, doğaya, tarihe yaklaşma itibariyle bir farklılık olmadığı gibi büyük bir eşgüdüm vardır. Farklılık yalnızca iki mesleğin birbirine karşı asimetric konumundan kaynaklı olarak, ölçek farkında belirginleşir. Bu noktada çalışmanın temel analiz nesnesi olan defineci erkekler ile bunların asimetric karşıtı olarak konumlandırılan “Devlet Adamları”nın hangi erkeklik tiplerine tekabül ettiğinin açıklığa kavuşturulması önemlidir; bu çalışma erkekliği sabit bir öz olarak değil, tarihsel ve toplumsal bağlamlarda üretilen, hiyerarşik biçimde örgütlenen çoklu erkeklikler bütünü olarak ele almaktadır. Bu çerçevede “Devlet Adamı” hegemonik erkekliğin kurumsallaşmış bir formuna, defineci ise bu hegemonik forma tam olarak eklemelenemeyen fakat onunla ilişkili biçimde kurulan marjinal ya da telafi edici erkeklik biçimlerine karşılık gelmektedir.

Timothy Mitchell (2002), “*Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity*” isimli çalışmasında, modern dünyanın, özellikle ulus devleti ve onun kolonyal yapılarını kuran iktisadi kuramların belirli süreçlerin doğal sonuçları değil, uzmanlar tarafından tekno-siyaset aracılığıyla inşa edilmiş yapay kurumlar olduğunu pek çok tarihsel örnek aracılığıyla anlatır. Bununla birlikte, tekno-siyasetin en önemli veçhelerinden birisi siyasetin ‘tarafsızlık’ kisvesiyle gizlenmesidir, siyaset üstü, sınıflar üstü görünen bütün uygulamalar, barajlar kurarak ya da reformlar yaparak doğayı ve toplumu ıslah ettiklerini iddia ederek, tüm bu süreçlerdeki eşitsizlikleri ve iktidar ilişkilerini görünmez kılarlar. Bu görünmezlik rejimi, erkekliğin de “nötr insan” kategorisi altında işleyerek görünmez bir norm haline gelmesine imkân tanır. Bu teknokrasi alanının imal ettiği şeylerden birisi de her ne kadar bir siyasi partinin taraftarı olsa da, son tahlilde insanlığın evrensel değerlerine sıkı sıkıya bağlı, siyasetçinin centilmen olarak icadıdır. Centilmenlik başlığı altında siyasetçi yalnız değildir, uzmanlar, koloniciler, sanatçılar, tüccarlar, bilim ‘adamları’, subaylar da aynı kategoride tasnif edilebilir. Biraz daha yaklaşp dikkatle bakıldığında, bütün bu teknokratlar ve centilmenler takımının aslında androcentrik bir toplum imal ettikleri görülebilir.

J.A.Mangan'ın (2013) Victoryen ve Edward dönemlerinde Britanya eğitim sistemine ilişkin yapmış olduğu çalışmalar bu durumu gözler önüne serer. Bu dönemde imal edilen maskülen kimlik, imparatorluğun emperyal vizyonu ile sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Örneğin, dönemin yatılı okullarının müfredatının önemli bir kısmı spor ve takım oyunları, sadık savaşçı disiplinli yönetici yetiştirilmesine ilişkindir. Bu müfredat atletizm ve sosyal Darwinizmi pozitif bilimler aracılığıyla, 'centilmenlik' ve emperyal erkeklik modelini de estetik ve edebiyat aracılığıyla sürekli takdis eder. Bu durum, erkekliğin yalnızca bireysel bir kimlik değil, kurumsal ve siyasal projelerin taşıyıcı bir normu olarak üretildiğini göstermektedir.

Dolayısıyla, bütün diğer centilmenler gibi siyasetçiler de teknokratik emperyal vizyonun androsentrik bakış açısı ile imal edilmiş bir uzmanlar grubudur. Feminist eleştirinin başından beri vurgulamaya çalıştığı üzere, siyaset sahnesi her ne kadar kendisini cinsiyetsizleştirilmiş, evrensel insanın ve onun tarafsız görünen tekno-siyasetinin arkasına saklamaya çalışsa da siyaset ve onun kurumları gerçek anlamda androsentriğin tapınaklarıdır.

Starck ve Sauer'in (2014) derlediği "*A Man's World: Political Masculinities in Literature and Culture*" adlı eser, siyaset dünyasını, parlamentoyu ve erkek siyasetçi figürünü birbirine kopmaz bağlarla bağlı, maskülen birer inşa olarak ele alır. Bu çalışmanın bütün bölümleri, tarihsel olarak rasyonellik ve nesnellik maskesi altında erkekliğin kendisini nasıl "görünmez norm" haline getirdiğini anlatır. Örneğin, parlamento, maskülen bir konuşma ve performans alanıdır. Bu performansın en önemli veçhelerinden birisi düşük perdeli ve tok bir sesin temsil ettiği mantık, güvenilirlik ve otoritedir. Parlamento içinde ideal erkek siyasetçi, bedensel arzularından, duygulardan arınmış, sadece akıl yoluyla hareket eden 'bedensizleştirilmiş yurttaş' gibi davranmalıdır. Bedeni hatırlatan grotesk göndermeler ve çocukça/kadınca sayılabilecek gülme, ağlama duygulanımlar siyasi vakar ile uyumsuz (Virilite). Siyaset fallik bir alan olmakla birlikte libido kontrolü, centilmenlik, kocalık ve babalık temsiliyetleri önemlidir. Siyaset elbette bir "*Mannerbund*" (Erkek Birliği) (Kreisky, 2014) sahasıdır ve bu alanda kadınlar, hetero olmayanlar, duygusal olanlar, ketumiyet ve cesaret ile siyasi vakar taşımayı bilmeyenler, yalnızca yeterince sert olmayanlar değil, centilmenliğin sınırlarını kabalıkla tahriş edenler büyük bir dikkatle ayıklanır. "*Mannerbund*" stratejisiyle uyumlu davranmayı bilenler erkekliğin görünmez güç ve ayrıcalıklarına erişebilirler.

Siyaset alanının androsentrik bir 'Devlet Adamlığı' performansı haline getirilmesi, tarihin kadınsızlaştırılması ya da bir erkeklik macerasına indirgenmesi aşağı yukarı aynı şeydir. Modern dünyada androsentrik emperyal vizyonla

yetiştirilen siyasetçiler/parlemlenterlerin “*Mannerbund*” birlikleri (Kreisky, 2014), bir yandan modern öncesi mitopoetik erkeklik anlatılarının arketiplerinin içine yerleşir, diğler yandan da bunu yaparken erkekliğin toplumsal bir kurgu değil, doğal ve kadim bir “öz” olduğu inancına hiç dokunmadan bu monomitleri ve onların arketiplerini modernleştirir/centilmenleştirir. Bu durum, erkekliğin tarihsel olarak kurulmuş bir kategori olmasına rağmen, mitopoetik anlatılar aracılığıyla zamansız ve evrensel bir öz gibi sunulmasına işaret eder. Başka türlü söylemek gerekirse, Joseph Campbell’ın çalışmalarında (2004, 2010) analiz ettiği “mono-mit” şemasına (çağrı, sınav, geri dönüş) uygun hareket edenler arasında artık modern siyasetçiler, koloniciler, komutanlar, siyaset ve doğa bilimciler, edebiyatçılar, gezginler, madenciler, antiküryanlar, koleksiyonerler, talancı arkeologlar ve elbette defineciler de vardır. Tüm bu meslek erbablarının mesleklerini icra etme biçimleri, bitmeyen bir kriz anlatısı ile kol kola gider (canavarlar, kaleler, doğa, düşman, depresyon, yoksulluk) ve tıpkı antik dünyada olduğu gibi modern dünyada da erkeklik bastırılmış ve kaybolmuş olan ‘otantik’ değerlerin bir isyanı olarak sunulur ve kurtarıcının macerası başlar.

Burada ulus-devlet, militarizm, siyaset, patriyarka ve modernlik kurumlarının arasındaki ilişkiye uzun uzadıya tekrar değinmeye gerek yok, fakat ulus-devlet ve onun siyasi sahasının mitopoetik ve androsentrik bir alana dönüşmesinde, genel olarak geçmişin özel olarak da tarih ve arkeoloji bilimlerinin kadınsızlaştırılması önemlidir. Bu kadınsızlaştırma süreci, yalnızca temsili düzeyde değil, bilgi üretiminin epistemolojik düzeyinde de işlemektedir. Burayı da biraz daha açtıktan sonra, define(ci) ve siyaset(çi) arasındaki ilişkiyi biraz daha sarıhleştiririz.

Monique H. van den Dries ve Miyuki Kerkhof (2018) “*The Past Is Male*” isimli çalışmalarında, Hollanda’nın kanonik arkeoloji yaklaşımında, geçmişin, arkeolojik buluntuların ve bizzat bir meslek olarak arkeoloğun çoğunlukla erkeklerle ve maskülen faaliyetlerle ilişkilendirilerek sergilendiğini belirtirler. Benzer bir yaklaşımı savunan Laurajane Smith (2006) Authorized Heritage Discourse (AHD) kavramı ile geçmiş hakkında söz söyleme yetkisinin Eurosentrik ve androsentrik normlarla ilişkilendirildiğini belirtir. Bu iki yaklaşımın özeti anıtsallık ve materyalizm aracılığıyla ‘büyük adamların büyük işleri’nin (savaşlar, fetihler vb.) yüceltilmesidir. Bu materyal kültür ve tarihsel anlatı içerisinde, kadın görünmezleşir, pasifleşir, toplumsal cinsiyet kuralları tarihin içinde de doğallaştırılır. Dimitra Kokkinidou ve Marianna Nikolaidou ‘nun (1998) çalışmaları da Yunanistan’daki müze arkeolojisinin androsentrik ve etnosentrik yapısını eleştirel bir süzgeçten geçirmektedir. Çalışmanın temel tezi, modern toplumdaki cinsiyet eşitsizliklerinin arkeolojik yorumlar aracılığıyla geçmişe yansıtıldığı ve böylece “cinsiyetçi bir bugün” üzerinden “insansız bir geçmiş”

kurgulandığıdır. Idealist bir kurgu olarak geçmiş, güncel ihtiyaçların değerleriyle yüklüdür ve büyük oranda maddi kültürün çarpıtılmasına dayanır. Bu çarpıtmanın asıl konusu da kadınların statüsünün sistematik görmezden gelinmesi, ulusal kimliğin ve kahramanlık kültürlerinin kutsanmasıdır. Yazarlar, arkeoloji mesleğindeki cinsiyetçi yapı ve müze pratiklerindeki yanlılığın kökenini arkeoloji disiplininin kendi içindeki kurumsal ayrımcılıkta bulur. Kokkinidou ve Nikolaidou'nun arkeolojinin toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde arkeolojik ev işleri kısmında müze küratörlüğü, envanter yönetimi kadınlara aittir; yüksek akademik pozisyonlar, saha direktörlükleri ve diğer prestijli işlere ise erişimleri kısıtlıdır.

Lisbeth Skogstrand ise arkeoloji ve erkeklik arasındaki ilişkiyi daha spekülatif bir noktaya taşır: androsentrik (erkek merkezli) arkeolojinin aslında “erkekler” hakkında gerçek bir bilgi sunmadığı, aksine sadece toplumsal cinsiyet kalıplarını yeniden ürettiği iddiasına dayanır (2016). Yazar, tarih öncesi erkeklerin “toplumsal cinsiyeti olan varlıklar” olarak çalışılmadığı sürece, onların evrensel ve değişmez bir norm olarak kalacağını ve androsentrizmin bir yanılsama olduğunu savunur. Skogstrand'ın (2023) en önemli iddialarından birisi, androsentrik arkeolojinin kadınları görünmez kılarken erkekler hakkında derinlemesine bilgi verdiği varsayımının yanlış olduğudur.

Androsentrik arkeoloji, tarih öncesi erkekleri araştırmak yerine; “avcı”, “savaşçı” veya “reis” gibi 19. yüzyıl ideallerine dayanan stereotip imgeleri geçmişe yansıtarak ‘kalıplaşmış imgeleri’ çoğaltır. Erkeklik bir “norm” olarak kabul edildiği için, erkeklerin faaliyetleri “insanlığın genel faaliyeti” gibi sunulur. Bu durum, erkeği toplumsal bir varlık olarak incelemeyi engeller ve onu “tarih dışı bir silüete” “görünmez normlara” dönüştürür ve bu üç katmanda gerçekleşir: 1-Rol Odaklılık: Avcı, savaşçı veya çiftçi gibi varsayılan erkek rollerine odaklanmak. 2-Faaliyet Odaklılık: Savaş, ticaret veya ritüel gibi erkeklerin ana aktör olduğu düşünülen süreçlere öncelik vermek. 3-Epistemolojik Seviye: Dünyayı orta yaşlı, beyaz ve Batılı bir erkek bakış açısıyla (erkek stand-point) yorumlamak ve bu bakış açısının “objektif” olduğunu varsaymak Skogstrand (2016, 2023). Bu üç katmanlı yapı, erkekliğin nasıl doğallaştırıldığını ve analitik incelemenin dışına itildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Androsentrik siyasal alanda, ulus devlet kurumlarında ve diğer erkeklik tiplerinde bir fasit daire oluşturan bu üç katman bizi tekrar, bölümün başındaki noktaya, bir madalyonun iki yüzü olarak define(ci) ve ‘Devlet Adamı’na getirir. Zira, modern dünyanın siyasi yapısını önceki siyasi sistemlerden ayıran şeylerden birisi de ulus devlet ve onun kurumlarının (ordu, eğitim vb.) devlet ve yurttaşları için, homojen alanlar yaratma mecburiyetidir. Eğitim ve eğitimin içerisinde, dil,

tarih bu homojen alanların başında gelir ve dolayısıyla, modern ulus devlet ve onun siyasi yapıları mekânı topografik olarak fethetmekle yetinemez, dahası ele geçirdiği yerlerin zamanının (hem şimdi hem de geçmiş) ele geçirmek zorundadır. Bu yüzden Napoleon 'büyük' bir komutan olmasının yanında, ölçü birimleri ve takvimler aracılığıyla Fransız toplumunun gündelik hayatını; bilim heyetindeki, arkeologlar, antropologlar ve şarkiyatçılar ile Mısır başta olmak üzere fethettiği yerlerin tarihini kolonize etmiş talancı bir arkeologdur. Napoleon'un açmış olduğu bu kapıdan daha sonra Champollion (Fagan, 2004) ve Schliemann (2017) girerler ve geçmişle (elbette Eurosentrik) tümüyle Androsentrik bir fütühat, ele geçirme, penetrasyon ve patriarkal bir mülkiyet militarizmi üzerinden ilişki kurarlar. Özellikle Schliemann için kazmak son derece eril bir faaliyettir, hiçbir kuralı tanımaz, spekülâtörlükten öğrendiği bütün ihlal biçimlerini antik eserlere ve koruma kurullarına karşı ve buluntuların kıymetlendirilmesine uygular, onun için önemli olan anlamaktan ziyade, kazmak ve bulmaktır.

İşte burası, talancı, kolonici, defineci, komutan, siyasetçi, antiküryan, koleksiyoner gibi mesleklerin, rizomik bir şekilde birbirine bağlandığı noktadır. Hukuki bir mesele olarak değil ama androsentrik bir bakış açısı ve ontolojik bir yaklaşım olarak ele aldığımızda, yasal arkeoloji ile kaçak definecilik arasında asimetri ortadan kalkar; bir kopuş değil, bir süreklilik olduğu görülür. Resmi Arkeoloji: Ulus-devlet adına geçmişe el koymanın meşru yoludur. Definecilik: Bu mülkiyet iddiasının alt-sınıf ve bireysel versiyonudur; her ikisi de kazıyı "erkek işi" olarak görür ve bu kadın dışlayıcı erkeklik meselesi mülakat yaptığımız definecilerin hepsinde kimi zaman açık kimi zaman da anlatının çatlaklarından sızan bir mesele olarak karşımıza çıkar. Örneğin neden kadın yok konusunu konuştuğumuz definecilerden birisi "kazı esnasında en azından işe başlarken abdestli olmaya özen gösteririz, kadında bunu bilemezsin" demişti. Bir başkası "bu bizim iş denizcilerin işi gibidir, onlar neden gemiye kadın almıyorsa biz de aynı nedenle almıyoruz" demişti, bir başkası "elinin hamuruyla erkek işinde ne işi var, burda biz içeriz, bilmem ne yaparız, yeri gelir şuraya işeriz, küfürlü konuşuruz..." demişti. Türkiye bağlamında, defineci(lik) çoğunlukla avcılık gibi hobiler ve çobanlık gibi ücretlerde icra edilen eyleyşlerle dirsek temasında ilerler (zira bu iki meslek, doğal yüzey araştırmacılarıdır) ve devletin "atalar toprağı" mitini reddetmez; aksine bu miti bireyselleştirir. Devletin güvenlik politikalarındaki "vatan savunması" ve "sınır bekçiliğı" vurgusu, definecinin toprağı "sahip çıkma" motivasyonu ile maskülen bir simbiyoz içindedir. Ki benim konuşma bulduğum hem çoban hem avcı hem de defineci olan bir kişi bu durumu şöyle özetlemekteydi: "Arkeoloğum diye piyasada gezenler bile gelir önce bana sorar, ben olmasam, nerde ne var kimsenin bildiğı yok, bu tarihi biz koruyoruz, biz olmasak Yunanı, İngilizli gelip kaçırıyor, sonra benim geçmişim diye müzelerinde sergiliyor. Ben bizim

müzecilere arkeologlara gösteriyorum, bana hırsız muamelesi yapıyorlar, bulup götürünce el koyuyorlar bir de sabıkaya bağlıyorlar, benim suçum Alman, Yunan, İngiliz olmamak mı?”

Erkeklik çalışmaları literatüründe sıklıkla vurgulandığı üzere, erillik inşası Gılgameş ve Homeros anlatılarından bu yana doğayla, bilinmezlikle ve düşmanla girilen bir savaş düzleminde tanımlanmaktadır. Bu tarihsel-mitopoetik sürekliliğin modern bir izdüşümü olarak definecilik, doğanın “rahmindeki” gizli hazineye erişme çabası üzerinden esoterik-ontolojik bir mücadele alanı sunar. Bu pratik yalnızca fiziksel bir kazı faaliyeti değil; risk alma, gizli bilgiye erişim ve belirsizlikle baş etme gibi unsurlar üzerinden erkekliğin sürekli olarak sınındığı ve yeniden üretildiği eril bir performanstır. Connell’in (1995) “hegemonik erkeklik” kavramsallaştırması bağlamında definecilik; güven, sır paylaşımı ve dayanışmaya dayalı ağlar içerisinde örgütlenen kolektif bir kimlik inşası süreci olarak işlev görür.

Definecilik, özellikle devletin koruma ve meşruiyet alanlarından çekildiği toplumsal boşluklarda, hegemonik düzene tam olarak eklemelenemeyen marjinal erkeklikler için “telafi edici” bir egemenlik pratiğine dönüşür. Fiziksel risk ve yasadışılığın gri alanlarında sergilenen cesaret ve dayanıklılık performansları, sıklıkla milliyetçi bir söylemle harmanlanarak “vatan toprağının fethi” veya “ulusun gizli tarihinin keşfi” biçiminde meşrulaştırılır. Ancak bu süreç, Skogstrand’ın (2023) belirttiği üzere, erkekliğin epistemolojik şiddetini de açığa çıkarır: Doğaya ve tarihe yönelik sistematik tahribat, “erkekliğe dair varsayılmış bilgi” üretme hırsıyla birleşir. Bu düzlemde defineci figürü; devlet adamı, komutan ve restoratör imgelerini kendinde toplayan Napolyonvari bir otoriteyi taklit ederken; halkbilimci, arkeolog ve antropolog rollerine bürünerek hegemonik erkekliği parodileştiren grotesk bir performans alanı yaratır. Bu bakımdan, özellikle SGK’nın geçici işçilik uygulamaları kapsamında ören yerlerinde kürekçi olarak çalışmış olan defineciler arkeologları ve onların faaliyetlerini yeterince erkeksi bulmadığı gibi, arkeolojik çalışma için gerekli sabır onlar için homo-seksüel ve kadınsı bulunur: *“Bu işler dış fırçası ile havadan fotoğraf çekme ile olmaz, memleketine faydan olacaksa, kuvayı milliye ruhuyla, kazma kürekle çalışacaksın. Hem kendini hem memleketini kurtaracaksın. Bir parça kemik çıkar, başına toplanırlar yarım saat mıy mıy, konuşurlar, hazine aşağıda yatıyor, bunlar kazievinde yatıyor, şey şey hareketler, memleket batmış bunların umurunda mı?”*

Panella’nın (2014) etnografik bulgularıyla paralellik gösteren bu durum, defineciliğin resmi düzeyde “yağmacılık”, yerelde ise “kahramanlık” olarak tanımlandığı bir çatışma alanı doğurur. Kazıcılar; risk, gizli bilgiye hâkimiyet (mastery) ve otoriteye karşı özerklik gibi hegemonik değerler üzerinden kendilerini

“modern avcılar” (*simbon*) olarak kurgularlar. Özellikle tek başına yürütülen kazılar, Kimmel’in “*self-made man*” (Kimmel, 2013: 14-19) kavramıyla rezonans kuracak şekilde, erkekliğin doğuştan gelmeyen, ancak acı ve risk yoluyla kazanılan performatif bir statü olduğunu kanıtlama aracıdır. Buna karşın arkeoloji kurumu ve medya, kazıyı “zavallı bir suçlu” olarak temsil ederek bu kahramanlık anlatısını bastırır. Bu çifte temsil rejimi, marjinal erkekliklerin hem hegemonik idealleri içselleştirdiği hem de aynı düzen tarafından sapkın ilan edildiği paradoksal konumu ifşa eder.

Arkeoloji kurumu nesneyi mülkiyet ve bilimsel veri üzerinden tanımlarken, defineci nesneye ulaşma sürecindeki bedensel mücadeleyi ve bu eylemin yarattığı hatırayı kutsallaştırır. Bourdieu’nün “sembolik sermaye” (1983) kavramı uyarınca, ekonomik imkânlardan yoksun olan bu aktörler, fiziksel risk olarak alternatif bir prestij ekonomisi inşa ederler⁷. Bu bağlamda toprağı kazma, çıkarma ve değer biçme pratikleri, normalde devlete ve elit sınıflara ait olan “geçmiş sahiplenme” ayrıcalığına ortak olma arzusunu yansıtır. Nihayetinde bu “Ulysses yolculuğu”, beyhude çabaları ve büyük meşakkatleri anlamlandıracak bir teolojiye ihtiyaç duyar. Defineci bu anlam dünyasını; mitoloji, din ve folklorun kesişimindeki söylencelerden devşirmekte; okültizm, ezoterizm ve güncel komplo teorilerinin enerjisiyle bu eril pratiği post-truth çağında sürdürülebilir kılmaktadır.

5. SONUÇ

Sonuç olarak, definecilik olgusu yalnızca yeraltı arayışlarının folklorik bir pratiği değil, aynı zamanda siyasal egemenliğin ve erkekliğin sembolik alanlarını yeniden üreten bir “kazma hakkı” mücadelesi olarak okunmalıdır. Bu bağlamda defineci erkek, arkeolojiye karşı alternatif bir tarih, mitolojiye karşı alternatif bir folklor kurmaya çalışan hegemonik bir özne olarak belirir. Erkeklik ve siyaseti birbirine bağlayan androsentrik mito-poetik maceracılık, kapitalizm ve patriyarkanın yanı sıra siyasal ve erkeklik krizlerinin kesişim kümesinde ‘Devlet Adamı’nın asimetrisi olarak şekillenir. Böylece definecilik, global siyasi krizlerin hem sebebi hem de sonucu olarak görülebilecek erkeklik krizinin içinde debelenen yeni sağcılığın ezoterizm ve okültizmle harmanlanmış folklorik müfredatına eklemlenir. Resmi arkeoloji bu çalışma boyunca da belirli düzeyde yapılmaya çalışıldığı üzere, Eurosentrizm, androsentrizm, kalkınma-turizm planlaması tarafından belirlenme, ulus devlet ve tarih paradigması tarafından şekillendirilme gibi pek çok eksikliği ve yanlışı bakımından eleştirilebilir; ne var ki, tüm bunlara

⁷ Defineciler gündelik hayatlarının ya da hava koşullarının el vermediği zamanlarda, köy kahvelerindeki masalarında, kazı sürecini, lojistiği ve varsa buldukları şeylerin ikonografisini (ve elbette kıymetini) tartışıp, bir yandan da buluntular için bağlantılar bulup piyasaya sürmenin yollarını ararlar. Tüm bu süreçlerde sözün hiyerarşisi, cesaret, risk alma, fedakarlık tarafından belirlenir.

rağmen resmi arkeolojinin reddiyesi ya da tadilatı; maddi kayıp, yasadışı piyasalar, yerel anlamların tahrip edilmesi, milliyetçi araçsallaştırma ve siyasal şiddet (Hamilakis, 2023; Atakuman, 2021; Hardy, 2020-2021; Hofmann vd., 2021; Kimmel, 2013; Winbladh, 2025; Wilson, 2012; Hardy, 2016; Herzfeld, 2020; Leser, 2025) gibi çoklu riskler barındıran definecilik üzerinden gerçekleşemez. Bu riskler, yalnızca arkeolojik kayıtların bütünlüğünü değil, definecilerin sıklıkla başvurduğu yerel mirasın ve yerel toplulukların birbiriyle ilişkilendirilme potansiyelini ve kültürel mirasın demokratik yönetimini de tehdit etmektedir. Bu anlamda, González-Ruibal ve arkadaşlarının, topluluk katılımını teşvik eden, bilimsel bütünlüğü koruyarak dışlayıcı anlatılara direnen ve metis Vs. techne gerilimini epistemik adaletle aşmaya çalışan “reaktif popülizme karşı yeni bir kamu arkeolojisi” çağrısı, bu bağlamda özellikle önemlidir (Gonzalez-Ruibal vd., 2018).

KAYNAKÇA

Abu El-Haj, Nadia (2001), *Facts on the Ground: Archaeological Practice and Territorial Self-Fashioning in Israeli Society* (Chicago: University of Chicago Press).

Akiş, Fazıl Alp (2022), “Bir Define Avcısı Anlatıyor: Tüm Yönleriyle Tarihi Eser Kaçakçılığı”, <https://medyascope.tv/2022/03/09/bir-define-avcisi-anlatiyor-devletcilik-definecilik-kacakcilik/> (27.02.2026).

Akkuş, Zafer (2009), *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığının Önlenmesinde Ortaya Çıkan Sorunlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Akkuş, Zafer ve Efe Tamer (2016), “Türkiye’de Defineciliğin Kültürel Mirasın Korunması Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2): 105-132.

Alderman, Kimberly Lynn (2012), “Honor amongst Thieves: Organized Crime and the Illicit Antiquities Trade”, *Indiana Law Review*, 45 (3): 601-627.

Anderson, Benedict (1983), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso).

Appadurai, Arjun (1986), *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective* (Cambridge: Cambridge University Press).

Asgari, Nuşin (2006), “Geçmişin Sömürüsü Eski Eser Kaçakçılığı”, Başgelen, N. (Der.), Toprağın Altındaki Geçmiş Arkeoloji Sorunlar, Öneriler, Görüşler (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları): 31-36.

Atakuman, Çiğdem (2021), “A Haunted Landscape and Its Drained Souls: The Last Rush to Heritage and Archaeology in Turkey”, *Journal of Mediterranean Archaeology*, 33 (2): 242-267

Barker, Alex (2018), “Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past”, *Annual Review of Anthropology*, 47 (1): 455-474.

Benjamin, Walter (2006), *The Arcades Project* (Cambridge, MA: Harvard University Press) (Trans. H. Eiland and K. McLaughlin).

Berkok, Nimet (1990), “Eski Eser Kaçakçılığı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34 (1-2): 325-339.

Borodkin, Lisa J. (1995), “The Economics of Antiquities Looting and a Proposed Legal Alternative”, *Columbia Law Review*, 95 (2): 377-417.

Bourdieu, Pierre (1983), “The Forms of Capital”, Richardson, John G. (Der.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (New York: Greenwood Press): 241-258.

Brodie, Neil J., Jennifer Doole ve Colin Renfrew (Der.) (2001), *Trade in Illicit Antiquities: The Destruction of the World’s Archaeological Heritage* (Cambridge: McDonald Inst. Archaeol. Res.).

Brodie, Neil J., Jennifer Doole ve Peter Watson (2000), *Stealing History* (Cambridge: McDonald Inst. Archaeol. Res.).

Brodie, Neil J. ve Colin Renfrew (2005), “Looting and the World’s Archaeological Heritage: The Inadequate Response”, *Annual Review of Anthropology*, 34 (1): 343-361.

Campbell, Joseph (2004), *The Hero with a Thousand Faces* (Princeton: Princeton University Press).

Campbell, Joseph (2010), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (İstanbul: Kabalcı Yayınları) (Çev. S. Gürses).

Collado, Kelvin D. (2014), “A Step Back for Turkey, Two Steps Forward in The Repatriation Efforts of Its Cultural Property”, *Journal of Law, Technology & the Internet*, 5 (1): 11-26.

Collin, Robert M. (1993), "The Law and Stolen Art, Artifacts, and Antiquities", *Howard Law Journal*, 36 (1): 17-42.

Connell, Raewyn W. (1995), *Masculinities* (Berkeley: University of California Press).

Çal, Halit (1997), "Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atîka Nizamnameleri", *Vakıflar Dergisi*, 26: 391-400.

Çalışkan, Aykut (2023), "Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Proaktif Mücadele Arayışı: Tespitler ve Model Önerisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 63 (1): 474-502.

De Soto, Hernando (2001), *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else* (London: Black Swan).

Efrat, Asif (2016), "Getting Governments to Cooperate against Looting: Insights from the American and British Experience", Charney, N. (Der.), *Art Crime* (London: Palgrave Macmillan).

EGM (2014), *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı 2013 Raporu* (Ankara).

Fagan, Brian M. (2004), *The Rape of the Nile: Tomb Robbers, Tourists, and Archaeologists in Egypt* (Boulder: Westview Press).

Falkoff, Marc D. (2008), "Mutually-Beneficial Repatriation Agreements: Returning Cultural Patrimony, Perpetuating The Illicit Antiquities Market", *Journal of Law and Policy*, 16 (1): 265-304.

Fisman, Raymond ve Shang-Jin Wei (2009), "The Smuggling of Art, and the Art of Smuggling: Uncovering the Illicit Trade in Cultural Property and Antiques", *American Economic Journal: Applied Economics*, 1 (3): 82-96.

Foucault, Michel (2007), *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-1978* (New York: Palgrave Macmillan) (Ed. M. Senellart, Trans. G. Burchell).

González-Ruibal, Alfredo, Pablo Alonso González ve Felipe Criado-Boado (2018), "Against Reactionary Populism: Towards a New Public Archaeology", *Antiquity*, 92 (362) 507-515.

Hamilakis, Y. (2023), "Archaeology, Neofascism and White Supremacy: Decolonizing Our Theories, Engaging in Practices Of Resistance", *Discursos del Sur, revista de teoría crítica en Ciencias Sociales*, 11: 35-62.

Hardy, Samuel Andrew (2016), “‘Black Archaeology’ in Eastern Europe: Metal Detecting, Illicit Trafficking of Cultural Objects, and ‘Legal Nihilism’ in Belarus, Poland, Russia, and Ukraine”, *Public Archaeology*, 15 (4): 214–237.

Hardy, Samuel Andrew (2020), “Treasure-hunters 'even from Sweden', organised criminals and 'lawless' police in the Eastern Mediterranean: Online social organisation of looting and trafficking of antiquities from Turkey, Greece and Cyprus”, *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 30: 215-240.

Hardy, Samuel Andrew (2021), “It Is Not against the Law, if No-One Can See You: Online Social Organisation of Artefact-Hunting in Former Yugoslavia”, *Journal of Contemporary Archaeology*, [Special Issue on Fighting Illicit Trade in Antiquities with Digital Technology], 4 (1): 169-187.

Harley, John Brian ve David Woodward (Der.) (1987), *Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean: The History of Cartography* (Chicago: University of Chicago Press)

Siobhan M. Hart ve Elizabeth S. Chilton (2014), “Digging and Destruction: Artifact Collecting as Meaningful Social Practice”, *International Journal of Heritage Studies*, 350: 1-28.

Harvey, David (2001), *Spaces of Capital: Towards a Critical Geography* (New York: Routledge).

Herzfeld, Michael (2020), “Whose Rights to Which Past? Archaeologists, Anthropologists, and the Ethics and Aesthetics of Heritage in the Global Hierarchy of Value”, D. Shankland (Der.), *Archaeology and anthropology: past, present and future* (Abingdon: Routledge): 41-64.

Hitzel, Frédéric (2015), “Osmanlı Arkeolojisinin Başlangıcı Osman Hamdi Bey”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 47: 36-45.

Hofmann, Daniela, Emily Hanscam ve Martin Furholt (2021), “Forum: Populism, Identity Politics, and the Archaeology of Europe”, *European Journal of Archaeology*, 24 (4): 519-555.

Hobsbawm, Eric ve Terence Ranger (Der.) (1983), *The Invention of Tradition*. (Cambridge: Cambridge University Press).

Karaduman, Hakan (2007), *Türkiye’de Eski Eser Kaçakçılığı* (Ankara: ICOM Türkiye Milli Komitesi).

Karataş, Hicran (2021), “Azıcık Suçlu” Defineci Folkloru (İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları).

KimmeI, Michael (2013), *Angry White Men: American Masculinity at the End of an Era* (New York: Nation Books).

Kocaoğlu, Burak (2021), *Osmanlı Devletinde Definecilik* (İstanbul: Berikan Yayınevi).

Kokkinidou, Dimitra ve Nikolaidou, Marianna (1998), "Greek Women in Archaeology: An Untold Story", Diaz-Andreu ve Sørensen (Der.), *Excavating Women: A History of Women in European Archaeology* (London: Routledge): 235-265.

Kreisky, Eva (2014), "Masculinity as an analytical category: Work in Progress", Starck, Kathleen ve Birgit Sauer (Der.), *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture* (Newcastle: Cambridge Scholars): 11–23.

Leser, Christoph, Allyn Millar, Martin Nikody ve Paul Schramm (2025), "Right-Wing Populism and Museums: Findings from an Interview Study in the UK, Poland and Germany", *Museum and Society*, 23 (2): 109–125.

Mahoney, Kathleen T. (2019), "'Why Did Constantinople Get the Works? That's Nobody's Business but the Turks.' A New Approach to Cultural Property Claims and Geographic Renaming Under the 1970 Unesco Convention", *Brooklyn Journal of International Law*, 44 (2): 761-794.

Mangan, James Anthony (2013), *Manufactured Masculinity: Making Imperial Manliness, Morality and Militarism* (London: Routledge).

Merryman, John Henry (2005), "Cultural property internationalism", *International Journal of Cultural Property*, 12 (1): 11–39.

Meyer, Karl E. (1973), *The Plundered Past* (London: Hamilton).

Mitchell, Timothy (2002), *Rule of Experts: Egypt, Techno-Politics, Modernity* (Berkeley: University of California Press).

Mumcu, Ahmet (1969), "Eski Eserler Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3): 45-78.

Özarlan, Osman (2023), "Antalya-Elmalı Bölgesinde, Defineci Okültizmi ve Spiritüelleşme Üzerine Sosyolojik Bir Analiz", *Moment Dergi*, 10 (2): 384-404.

Özüşen, Banu ve Beceren, Ertan (2019), "Kültür varlıklarının Kaçakçılığı ve Arkeolojik Tahribat", *Cedrus*, VII: 607-625.

Panella, Christoph (2014), "Looter or heroes? Production of illegality and memories of looting in Mali", *European Journal of Criminal Policy and Research*, 20: 487–502.

Pomian, Krzysztof (1990), *Collectors and Curiosities: Paris and Venice, 1500–1800* (London: Polity Press) (Trans. Elizabeth Wiles-Portier).

Pulhan, Gül (2001), "Mehmet Özdoğan ile Arkeoloji-ideoloji-Devlet ilişkileri Üzerine", *Cogito*, 28: 138-151.

Marchello A. Rosa ve Özgen Acar (1995), "Turkey's War on the Illicit Antiquities Trade", *Archaeology*, 54 (2): 45-56.

Sarıöz, Doğan (2018), "Definencilik Sorunu: Kültür Varlıkları Nasıl Korunabilir? Nezh Başgelen ile Söyleşi", <https://medyascope.tv/2018/12/14/definencilik-sorunu-kultur-varliklari-nasil-korunabilir-nezh-basgelen-ile-soylesi/> (27.02.2026).

Schliemann, Heinrich (2017), *Kahramanlar Çağının İzinde: Heinrich Schliemann ve Troya Kazıları* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. H. Demirel).

Schmitt, Carl (2003), *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum* (New York: Telos Press Publishing) (Trans. G. L. Ulmen).

Schnapp, Alain (1996), *The Discovery of the Past: The Origins of Archaeology* (London: British Museum Press).

Scott, James C. (1998), *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed* (New Haven: Yale University Press).

Shaw, Wendy M.K. (2003), *Possessors and Possessed: Museums, Archaeology, and the Visualization of History in the Late Ottoman Empire* (Berkeley: University of California Press).

Shyllon, Folarin (2007), "Archaeology, Cultural Heritage, and the Antiquities Trade (Book Review)", *International Journal of Cultural Property*, 14 (2): 275–277.

Silberman, Neil Asher (2019), "Vaat Edilmiş Topraklar ve Seçilmiş Halklar: Arkeolojik Anlatının Politika ve Poetikası", Boren, Ayşe (Der.), *Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. A. Boren): 23-49.

Skogstrand, Lisbeth (2016), *Warriors and Other Men: Notions of Masculinity from the Late Bronze Age to the Early Iron Age in Scandinavia* (Oxford: Archaeopress).

Skogstrand, Lisbeth (2023) A Safe Space for Women Archaeologists? The Impact of K.A.N. on Norwegian Archaeology, López Varela, Sandra L. (Der.), *Women in Women in archaeology: Intersectionalities in practice worldwide* (Springer Nature): 327–344.

Smith, Laurajane (2006), *Uses of Heritage* (London: Routledge).

Starck, Kathleen ve Birgit Sauer (Eds.) (2014), *A Man's World? Political Masculinities in Literature and Culture* (Newcastle: Cambridge Scholars).

Sümer, Selin Yıldız (2022), “İzinsiz Kazı ve Sondaj Yapma Suçu (KTVKK m.74/1)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24 (1): 501-56.

Tanaka, Eisuke (2015), “Heritage destruction in context: the case of the Roman mosaics from Zeugma, Turkey”, *International Journal of Heritage Studies*, 21 (4): 336-353.

Temelkuran, Tevfik (1973), “1884 Eski Eserler Nizamnamesi ve Türkiye’den Dış Ülkelere Götürülen Eski Eserler I-IV”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 62-65: 34-41.

Tiryaki, S. Gökhan ve Taşbaş, Erdal (2025), “Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Antalya’sında Eski Eserlerin Durumu: Defineciler, Koleksiyonerler, Eski Eser Kaçakçıları ve İdareciler”, *History Studies*, 17 (2): 455-69.

van den Dries, Monique H. ve Miyuki Kerkhof (2018), “The Past Is Male: Gender Representation in Dutch Archaeological Practice”, *Advances in Archaeological Practice*, 6 (3): 228-237.

Vandenberg, Philipp (2007), *Priamos’un Hazinesi: Heinrich Schlieman Troya’yı Nasıl Buldu?* (İstanbul: Telos Yayınları) (Çev. D. Çabuk ve D. Yılmaz).

Votey, Matilda (2022), “Illicit Antiquities and the Internet: The Trafficking of Heritage on Digital Platforms”, *New York University Journal of International Law and Politics*, 54 (2): 659-697.

Winbladh, Sara (2025), *Archaeology as a Weapon: Long-lasting legacies of colonialism and nationalism in Israel, Palestine, Cyprus and Greece.* (Wilmington: Vernon Press)

Wilson, Greg (2012), “The Cave Who Never Was: Outsider Archaeology and Failed Collaboration in the USA”, *Public Archaeology*, 11 (2): 73-95.

Yates, Donna ve Neil Brodie (2023), “The illicit trade in antiquities is not the world’s third-largest illicit trade: a critical evaluation of a factoid”, *Antiquity*, 97 (394): 991-1003.